

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 24 kwietnia 2020 r.

BADK.DPK.133.35.2020 MKo

P10-19/20	Data wpływu petycji 30 stycznia 2020 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 20 kwietnia 2020 r.

PRAWO O USTROJU SĄDÓW POWSZECHNYCH

TEMAT

SĄDY POKJU I ŁAWA PRZYSIĘGLYCH

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna

Osoba fizyczna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 27 lipca 2011 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, w celu utworzenia sądów pokoju oraz zastąpienia ławników ławą przysięgłych.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji uważa, że polskie sądownictwo stoi przed poważnymi wyzwaniami, które dotyczą praworządności dotkniętej od wielu lat problemami, przeciągających się procesów oraz upolitycznienia kadry sędziowskiej. W jego opinii należy wprowadzić reformy mające wpływ na poprawę sytuacji w wymiarze sprawiedliwości.

W petycji postuluje się zastąpienie obecnej instytucji ławnika instytucją ławy przysięgłych, składającą się z 12 członków. Autor petycji stwierdza, że większość ławników to emeryci i renciści, uczestniczący w wymiarze sprawiedliwości wyłącznie w celu dorobienia do niskich świadczeń. Zdaniem autora petycji wkład czynnika społecznego w wymiar sprawiedliwości jest na niskim poziomie merytorycznym, co jest wykorzystywane przez sędziów zawodowych. W uzasadnieniu wskazano, że ława przysięgłych może funkcjonować na wzór rozwiązań przyjętych w krajach anglosaskich, Belgii czy Włoszech.

Autor petycji podkreśla, że w obecnym stanie prawnym zgłoszenie kandydata na ławnika obwarowane jest m.in. poparciem co najmniej 50 obywateli posiadających czynne prawo wyborcze, co może powodować ograniczenie udziału społeczeństwa w wymiarze sprawiedliwości. Wnioskodawca podkreśla również, że spełnienie jego postulatu umożliwiłoby prowadzenie postępowań sądowych w sposób ciągły tzn. dzień po dniu.

Następnym postulatem autora petycji jest wprowadzenie do systemu prawa instytucji sędziów pokoju, którzy mieliby orzekać w drobnych sprawach cywilnych (nie przekraczających 50 000 PLN wartości przedmiotu sporu) i karnych (gdzie ustawodawca za dany czyn niedozwolony przewidział karę nieprzekraczającą 2 lat pozbawienia wolności).

Wnoszący petycję uważa, że sędzią pokoju mogłaby zostać osoba posiadająca wykształcenie prawnicze z tytułem magistra i mająca miejsce zamieszkania w gminie, w której będzie starała się o urząd. Kadencja sędziego pokoju trwałaby 5 lat, bez możliwości ponownego wyboru. Organizacją tzw. sądów pokoju w zakresie wyodrębnienia budynku, pomieszczenia i wyposażenia go w odpowiednie przedmioty do realizacji pracy sędziego należałoby do gmin, a wynagrodzenie sędziego pokoju byłoby na poziomie

sędzięgo sądu rejonowego.

Autor petycji stoi na stanowisku, że wprowadzenie do systemu prawa instytucji sędzięgo pokoju oraz ławy przysięęłych rozwiązałoby znaczną część problemów przeciąęających się postępowań sądownych, upolitycznienia sądown, a udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwosci byłby urealniony.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 ze zm.) w art. 182 stanowi, że udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwosci określa ustawa.

Zgodnie z art. 175 wymiar sprawiedliwosci w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwosci we wszystkich sprawach z wyjątkiem ustawowo zastrzeęonych dla własciwosci innych sądown (art. 177).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądown powszechnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 365 ze zm.) w art. 4 stanowi, że w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwosci obywatele biorą udział przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawy stanowią inaczej. Ponadto przy rozstrzyganiu spraw ławnicy mają równe prawa z sędziami i asesorami sądownymi.

Zgodnie z art. 158 ustawy ławnikiem mogą zostać osoby, które: posiadają obywatelstwo polskie i korzystają z pełni praw cywilnych i obywatelskich, są nieskazitelnego charakteru, ukończyły 30 lat, są zatrudnione, prowadzą działalność gospodarczą lub mieszkają w miejscu kandydowania co najmniej od roku; ich wiek nie przekracza 70 lat, są zdolne, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków ławnika, posiadają co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe.

Przez nieskazitelnosc należy rozumieć takie cechy charakteru, jak szlachetność, prawosc, uczciwosc. Są to zatem cechy wartosciujące konkretną osobę nie w sferze intelektualnej i profesjonalnej, lecz wyłącznie etycznie-moralnej. O posiadaniu tego rodzaju przymiotów mogą świadczyć opinie i okresy dotychczasowego zatrudnienia. Ocenie winno podlegać postępowanie i zachowanie danej osoby zarówno w sferze zawodowej, jak i prywatnej w dłuższym okresie czasu.¹

Ustawa wprowadza również ograniczenia dotyczące osób, które zajmują określone stanowiska, które nie mogą być ławnikami i są to m.in.: osoby zatrudnione w sądach powszechnych i innych sądach oraz w prokuraturze, funkcjonariusze Policji, adwokaci,

¹ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (do 2003.12.31) w Warszawie z dnia 18 czerwca 2001 r. II SA 1610/00.

radcy prawni, funkcjonariusze Służby Więziennej, radni gminy, powiatu i województwa.

Ławników wybierają rady gmin, których obszar jest objęty właściwością sądów w głosowaniu tajnym (art. 160 § 1).

Zgodnie z art. 162 § 1 ustawy kandydatów na ławników mogą zgłaszać radom gmin prezesi właściwych sądów, stowarzyszenia, organizacje społeczne i zawodowe, zarejestrowane na podstawie przepisów prawa, z wyłączeniem partii politycznych, oraz co najmniej 50 obywateli mających czynne prawo wyborcze, zamieszkujących stale na terenie gminy dokonującej wyboru, w terminie do 30 czerwca ostatniego roku kadencji.

W zakresie orzekania ławnicy są niezawiśli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom. Natomiast zgodnie z art. 169 § 1 i 2 ławnik nie może przewodniczyć na rozprawie i naradzie, ani też wykonywać czynności sędziego poza rozprawą, chyba że ustawy stanowią inaczej.

Ławnicy każdego sądu wybierają ze swego grona radę ławniczą, jej przewodniczącego i zastępców. Do zadań rady ławniczej należy w szczególności podnoszenie poziomu pracy ławników i ich reprezentowanie oraz pobudzanie działalności wychowawczej ławników w społeczeństwie (art. 175 § 1 i 2).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 121, poz. 693) określa sposób postępowania z dokumentami złożonymi radom gmin przy zgłaszaniu kandydatów na ławników, wzór karty zgłoszenia oraz sposób jej udostępniania.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 23, poz. 174) określa sposobu wyboru, składu i struktury organizacyjnej, trybu działania oraz szczegółowych zadań rady ławniczej.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.), dalej „k.p.c.”, określa kategorie spraw, które z uwagi na społeczną doniosłość rozpoznawane są z udziałem ławników.

Zgodnie z art. 47 § 1 i 2, sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy:

a) z zakresu prawa pracy o: ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy; uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy; przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz dochodzone łącznie z nimi roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy, naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane, odszkodowanie lub zadośćuczynienie

w wyniku stosowania mobbingu;

b) ze stosunków rodzinnych o: rozwód, separację, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, rozwiązanie przysposobienia.

W postępowaniu nieprocesowym sąd w składzie jednego sędziego i dwóch ławników rozpoznaje sprawy o przysposobienie.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.) w art. 28 § 2, 3 i 4 stanowi, że sąd orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników w sprawach o zbrodnie. W sprawach szczególnie zawiłych sąd pierwszej instancji może postanowić o jej rozpoznaniu w składzie trzech sędziów albo jednego sędziego i dwóch ławników. Zaś w sprawach o przestępstwa zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności sąd orzeka w składzie dwóch sędziów i trzech ławników.

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2019 r. poz. 825 ze zm.) w art. 59 § 1 stanowi, że w rozpoznawaniu skarg nadzwyczajnych, spraw należących do właściwości Izby Dyscyplinarnej, oraz w innych postępowaniach dyscyplinarnych, w których Sąd Najwyższy jest właściwy na podstawie przepisów odrębnych ustaw, uczestniczą ławnicy Sądu Najwyższego.

Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w sprawach wskazanych w § 1, Sąd Najwyższy orzeka w składzie 2 sędziów Sądu Najwyższego i 1 ławnika Sądu Najwyższego.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Do **Ministerstwa Sprawiedliwości** 24 stycznia 2020 r. wpłynęła petycja dotycząca wprowadzenia do systemu prawnego instytucji ławy przysięgłych i sądów pokoju. Trwa analiza petycji, odpowiedź będzie udzielona nie później niż 24 kwietnia 2020 r.

INFORMACJE DODATKOWE:

Ława przysięgłych jako instytucja polskiego prawa procesowego istniała w dwudziestoleciu międzywojennym. Przewidywały tę instytucję Konstytucja marcowa w art. 83, kodeks postępowania karnego z 1928 r.² oraz prawo o ustroju sądów powszechnych z tego samego roku, jednak na skutek niewydania rozporządzeń wykonawczych, sądy przysięgłych w Polsce nie funkcjonowały aż do września 1939 r.

Wyjątkiem były ziemie dawnego zaboru austriackiego, gdzie jednak działały one na podstawie przepisów zaborczych i zostały zniesione ustawą z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju. Tryb powoływania członków

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego, (Dz. U. z 1928 r., Nr 33 poz. 313).

sądów przysięgłych w II RP różnił się znacznie od przyjętego w systemie prawa brytyjskiego. Mieli oni być wybierani przez organizacje społeczne i pełnić swoją funkcję kadencyjnie³.

Po II wojnie światowej nie wprowadzono w Polsce ławy przysięgłych. Jako czynnik społeczny orzekają w Polsce ławnicy, których rola w wymiarze sprawiedliwości jest zupełnie inna.

W sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości uczestniczą także obywatele, przy czym formy tego udziału mogą być różne. Są państwa, gdzie funkcjonują sądy przysięgłych, w których ława przysięgłych decyduje tylko o winie oskarżonego. Inną formą jest udział ławników, stosowany także w Polsce po II wojnie światowej. Konstytucja przyjmuje zasadę udziału obywateli w wymiarze sprawiedliwości, nie przesądzając jednak jej formy. W tym względzie Konstytucja odsyła do uregulowań zawartych w ustawie.

Ustawa - Prawo o ustroju sądów powszechnych określa rolę i prawa ławników. Pochodzi ona z 2001 r., a konstytucyjne odesłanie do ustawy potraktowała generalnie, stanowiąc w art. 4 § 1, iż w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obywatele biorą udział przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawa stanowi inaczej. Konstytucja przesądza jedynie, że wymiar sprawiedliwości musi być realizowany przy udziale obywateli.

Rozwiązania prawne przyjęte w Polsce przewidują udział ławników w rozpatrywaniu i rozstrzyganiu spraw w sądach. Przewidziano także, że w toku tych czynności ławnicy mają równe prawa z sędziami zawodowymi, z tym jednakże zastrzeżeniem, iż składowi orzekającemu może przewodniczyć tylko sędzia zawodowy.

Udział ławników jest zagwarantowany w pierwszej instancji w zasadzie we wszystkich sprawach. Skład orzekający obejmuje wówczas sędziego zawodowego i dwóch ławników. Dzięki temu realizowana jest jeszcze jedna zasada z zakresu organizacji i funkcjonowania sądów, a mianowicie zasada kolegialności składów sądzących. Wyrok jest zatem wynikiem kolegialnej decyzji, a sędzia i ławnicy orzekają w sprawach karnych zarówno o winie, jak i o karze.⁴

OPRACOWAŁ

Maciej Kowalski

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1928 r., Nr 12 poz. 93).

⁴ W. Skrzydło, Komentarz do art. 182 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Opublikowano: LEX, 2013.